

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

प्रदेश र स्थानीय स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, बैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

यस पाठ्यक्रम योजनालाई दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ :

प्रथम चरण :- लिखित परीक्षा (Written Examination)

पूर्णाङ्क :- २००

द्वितीय चरण :- अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क :- ३०

परीक्षा योजना (Examination Scheme)

प्रथम चरण : लिखित परीक्षा (Written Examination)

पूर्णाङ्क :- २००

पत्र	विषय	पूर्णाङ्क	उर्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली		प्रश्नसंख्या × अङ्क	समय
प्रथम	सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन (General Awareness & Public Management)	१००	४०	वस्तुगत (Objective)	बहुवैकल्पिक प्रश्न (MCQs)	२० प्रश्न × २ अङ्क	४५ मिनेट
	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based knowledge)					३० प्रश्न × २ अङ्क	
द्वितीय	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based knowledge)	१००	४०	विषयगत (Subjective)	छोटो उत्तर (Short Answer) लामो उत्तर (Long Answer)	१२ प्रश्न × ५ अङ्क ४ प्रश्न × १० अङ्क	२ घण्टा १५ मिनेट

द्वितीय चरण : अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क :- ३०

पत्र / विषय	पूर्णाङ्क	उर्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	समय
अन्तर्वार्ता (Interview)	३०		बोर्ड अन्तर्वार्ता (Board Interview)	-

द्रष्टव्य :

- यो पाठ्यक्रमको योजनालाई प्रथम चरण र द्वितीय चरण गरी दुई भागमा विभाजन गरिएको छ ।
- लिखित परीक्षाको प्रश्नपत्रको माध्यम भाषा पाठ्यक्रमको विषयवस्तु जुन भाषामा दिइएको छ सोही भाषाको आधारमा नेपाली वा अंग्रेजी मध्ये कुनै एक मात्र भाषा हुनेछ । तर विषयवस्तुलाई स्पष्ट गर्नुपर्ने अवस्थामा दुवै भाषा समेत प्रयोग सकिने छ ।
- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुनेछ ।
- प्रथम पत्र र द्वितीय पत्रको लिखित परीक्षा छुट्टाछुट्टै हुनेछ । तर एकैदिनमा परीक्षा लिइनेछ ।
- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।
- वस्तुगत बहुवैकल्पिक हुने परीक्षामा परीक्षार्थीले उत्तर लेख्दा अंग्रेजी ठूलो अक्षरहरू (Capital letters): A, B, C, D मा लेख्नुपर्नेछ । सानो अक्षरहरू (Small letters): a, b, c, d लेखेको वा अन्य कुनै सङ्केत गरेको भए सबै उत्तरपुस्तिका रद्द हुनेछ ।
- बहुवैकल्पिक प्रश्नहरू हुने परीक्षामा कुनै प्रकारको क्याल्कुलेटर (Calculator) प्रयोग गर्न पाइने छैन ।
- परीक्षामा परीक्षार्थीले मोबाइल वा यस्तै प्रकारका विद्युतीय उपकरण (विद्युतीय घडी लगायत) परीक्षा हलमा लैजान पाइने छैन ।
- विषयगत प्रश्नहरूको हकमा तोकिएको अंकको एउटा लामो प्रश्न वा एउटै प्रश्नका दुई वा दुई भन्दा बढी भाग (Two or more parts of a single question) वा एउटा प्रश्न अन्तर्गत दुई वा बढी टिप्पणीहरू (Short notes) सोध्न सकिने छ ।
- विषयगत प्रश्न हुनेका हकमा प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन् । परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नहरूको उत्तर सोहीखण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

प्रदेश र स्थानीय स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, बैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

११. परीक्षामा सोधिने प्रश्नसंख्या, अङ्क र अङ्कभार यथासम्भव सम्बन्धित पत्र/विषयमा दिइए अनुसार हुनेछ ।
१२. यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ ।
१३. प्रथम चरणको परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरूलाई मात्र द्वितीय चरणको परीक्षामा सम्मिलित गराइनेछ।
१४. यस भन्दा अगाडि लागु भएका माथि उल्लेखित सेवा, समूहको पाठ्यक्रम खारेज गरिएको छ ।
१५. पाठ्यक्रम लागू मिति :- २०८२/०९/०९

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

प्रदेश र स्थानीय स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, बैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

प्रथम पत्र (Paper I) :-

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन तथा सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान

भाग (Part I) :

सामान्य ज्ञान र सार्वजनिक व्यवस्थापन

(General Awareness and Public Management)

खण्ड-क (Section - A) (१० प्रश्न x २ अङ्क = २० अङ्क)

१. सामान्य ज्ञान (General Awareness)

- १.१. नेपालको ऐतिहासिक, साँस्कृतिक, सामाजिक र आर्थिक अवस्था सम्बन्धी जानकारी
- १.२. नेपालको भौगोलिक अवस्था, प्राकृतिक स्रोत साधनहरू र गण्डकी प्रदेशका प्रमुख विशेषताहरू
- १.३. संघीय तथा गण्डकी प्रदेशको चालु आवधिक योजना सम्बन्धी जानकारी
- १.४. जनसंख्या, बसाइसराई, वातावरण, जलवायु परिवर्तन, जैविक विविधता र दिगो विकास
- १.५. विज्ञान प्रविधि र सूचना प्रविधिका महत्वपूर्ण उपलब्धिहरू
- १.६. जनस्वास्थ्य, खाद्य र पोषण सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- १.७. नेपालको संविधान (भाग-१ देखि ५ सम्म र अनुसूचीहरू)
- १.८. संयुक्त राष्ट्रसंघ, क्षेत्रीय संगठन (सार्क र बिमस्टेक) सम्बन्धी जानकारी
- १.९. राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय महत्वका समसामयिक गतिविधिहरू
- १.१०. लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण (GEDSI) सम्बन्धी सामान्य जानकारी

खण्ड (Section - B) : (१० प्रश्न x २ अङ्क = २० अङ्क)

२. सार्वजनिक व्यवस्थापन (Public Management)

- २.१. कार्यालय व्यवस्थापन (Office Management)
 - २.१.१. कार्यालय (Office) : परिचय, महत्व, कार्य र प्रकार
 - २.१.२. सहायक कर्मचारीका कार्य र गुणहरू तथा सुपरिवेक्षकसँगको कार्य-सम्बन्ध
 - २.१.३. कार्यालय स्रोत साधन (Office Resources): परिचय र प्रकार
 - २.१.४. कार्यालय कार्यविधि (Office Procedure) : पत्र व्यवहार (Correspondence), दर्ता र चलानी (Registration & Dispatch), परिपत्र (Circular), तोक आदेश (Order), टिप्पणी लेखन र टिप्पणी तयार पार्दा ध्यान दिनुपर्ने विषयहरू
 - २.१.५. एकीकृत कार्यालय व्यवस्थापन प्रणालीको प्रयोग
 - २.१.६. कार्यालयमा सूचना प्रविधिको प्रयोग (Word, Excel, Presentation System, E-mail, Internet and Social Media)
 - २.१.७. अभिलेख व्यवस्थापन (Record Management)
 - २.१.८. सार्वजनिक खरिद व्यवस्थापन (Public Procurement Management) सम्बन्धी सामान्य जानकारी (खरिद योजना, लागत अनुमान र खरिद विधिका प्रकार)
- २.२. गण्डकी प्रदेश निजामती सेवा र स्थानीय सेवा सम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाहरू:
 - २.२.१. गण्डकी प्रदेश निजामती सेवा र स्थानीय सेवाको गठन, संगठन संरचना, पदपूर्ति गर्ने तरिका र प्रक्रियाहरू
 - २.२.२. कर्मचारीको नियुक्ति, सरुवा, बढुवा, बिदा, विभागीय सजाय र अवकाश

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

प्रदेश र स्थानीय स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, बैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- २.२.३. कर्मचारीले पालन गर्नुपर्ने आचरण र कर्तव्यहरू
- २.३. भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९
- २.४. मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सम्बन्धी जानकारी
- २.५. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, (संशोधन सहित) २०७४
- २.६. लोक सेवा आयोग र प्रदेश लोक सेवा आयोग सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- २.७. सरकारी बजेट प्रणाली सम्बन्धी सामान्य जानकारी
- २.८. सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अर्थ, सेवा प्रवाह गर्ने निकाय, तरिका र माध्यमहरू
- २.९. सार्वजनिक बडापत्र (Public Charter) : महत्व र आवश्यकता
- २.१०. सार्वजनिक व्यवस्थापनमा निर्देशन, नियन्त्रण, समन्वय, निर्णय प्रक्रिया, उत्प्रेरणा र नेतृत्व सम्बन्धी जानकारी।

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

प्रदेश र स्थानीय स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, बैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

भाग (Part II) :-

सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based - Knowledge)

(३० प्रश्न X २ अङ्क = ६० अङ्क)

१. मौलिक सिद्धान्त, शरीर रचना र क्रिया विज्ञान

- १.१ आयुर्वेद अवतरण, नेपालमा आयुर्वेदको विकासक्रम,
- १.२ प्रकृति, पुरुष, पञ्चतन्मात्रा, पंचमहाभूत र इन्द्रियको ज्ञान
- १.३ दोष, धातु, उपधातु, मलको ज्ञान,
- १.४ कोष, तन्तु, र षडंगको शरीर, मर्म, आशय कोष्ठ आदिको ज्ञान
- १.५ प्रणाली - अस्थिपञ्जर, श्वासप्रश्वास, मांसपेशी, पाचन, रक्तसञ्चार, प्रजनन, अन्तः स्रावी, स्नायु र उत्सर्जन
- १.६ जीवनीय घोल (Electrolyte Fluid) को ज्ञान

२. द्रव्यगुण

- २.१ द्रव्यगुण शास्त्रः परिचय, पाँच एवं सात पदार्थ, द्रव्य लक्षण, रस, गुण, वीर्य, विपाक र प्रभावको परिभाषा, भेद र कर्म
- २.२ पारिभाषिक शब्दहरू:- दीपन, पाचन, शमन, अनुलोमन, संसन, भेदन, रेचन, वमन, संशोधन, छेदन, लेखन, ग्राही, स्तम्भन, रसायन, अभिष्यन्दी, वृंहण आदि कर्मको ज्ञान
- २.३ द्रव्य नाम र सामान्य प्रयोग ज्ञानः त्रिफला, त्रिकटु, चतुरुष्ण, पञ्चकोल, षडुष्ण, चतुर्वीज, पंचतित्त, लघुपञ्चमूल, बृहतपञ्चमूल, दशमूल, अष्टवर्ग, पञ्चवल्कल, पञ्चतृण, जीवनीयगण, क्षाराष्टक, उपविष, अम्लगण, चतुस्नेह, शीलाजित, रसाञ्जन
- २.४ निम्न द्रव्यहरूको प्रयोग, प्रमोज्य अंग, मात्राको सामान्य जानकारीः आर्द्रक, आमलकी, अशोक, आरग्वध, अश्वगन्धा, अर्क, उशीर, उदुम्बर, एला, एरण्ड, कुटज, कुटकी, किराततित्त, कम्पिल्लक, कटफल, कुमारी, कुश, कास, कृष्ण, खदिर, गुग्गुलु, गुडुची, गोक्षुर, चांगेरी, चित्रक, चन्दन, जपा, जटामसी, जीरक, जातीफल, तुलसी, दुर्वा, दारुहरिद्रा, द्रोणपुष्पी, धातकी, धान्यक, पिप्पली, पिपल, प्रियंगु, पाठा, पलास, पाषाणभेद, पृथिनपर्णी, पुनर्नवा, बला, बृहती, बर, बरुण, बिल्व, बाकुची, विडंग, बंशलोचन, वासा, विभीतक, भृंगराज, भूम्यामलकी, मुस्तक, मूलक, मरिच मण्डूकपर्णी, मञ्जीष्ठा, यष्टिमधु, यवानी, रोहितक, रसोन, रुद्राक्ष, लवंग, लाक्षा, वचा, वासा, शतावरी, शंखपुष्पी, सर्पगन्धा, सारिवा, हरितकी, हरिद्रा, हिंगु, त्रिवृत

३. रस शास्त्र तथा भैषज्य कल्पना

- ३.१ रसशास्त्र परिचय र पारिभाषिक शब्द : रस (पारद), महारस (अभ्रक, माक्षिक, शिलाजित), उपरस (गन्धक, गैरिक), साधारण रस (नवसादर, हिंगुल), सुधवर्ग (चुना, खटिका, दुग्धपाषाण, गोदान्त, कपर्दक, शुक्ति, शंख, मृगश्रृंग), यवक्षार, सर्जिकक्षार, मयूरपुच्छ, रत्न (मोति, प्रवाल), धातु, उपधातु, मण्डुर, विष (स्थावर, जांगम), विष- उपविषको सामान्य परिचय
- ३.२ भैषज्य कल्पना : भैषज्य कल्पनाको परिचय, औषध स्रोत, पंचविध कषाय कल्पना (निर्माण विधि, मात्रा, प्रयोग सम्बन्धी सामान्य जानकारी)
- ३.३ चूर्णः त्रिफला चूर्ण, सितोपलादि चूर्ण, अविपत्तिकर चूर्ण, सुदर्शन चूर्ण, हिंग्वाष्टक चूर्ण र त्रिकटु चूर्ण
- ३.४ वटीः योगराज गुग्गुलु, कुटज घनवटी
- ३.५ अवलेहः वासावलेह, च्यवनप्राश, चित्रक हरीतकी
- ३.६ अञ्जनः रसाञ्जन
- ३.७ आसव/अरिष्टः कुमार्यासव, द्राक्षासव, लोहासव, दशमूलारिष्ट, अशोकारिष्ट
- ३.८ घृत/तैलः त्रिफला घृत, लसुन तेल, सिक्थ तेल, जात्यादि तेल, दशमूल तेल र षडविन्दु तेल
- ३.९ मलहमः दद्रुविद्रावण मलहम आदिको निर्माण, गुण, मात्रा, प्रयोग बारे सामान्य ज्ञान

४. निदान र चिकित्सा

- ४.१ अष्टविध परीक्षा, पंचनिदान, Vitals बारे जानकारी

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

प्रदेश र स्थानीय स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, बैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ४.२ निम्न रोगहरुको निदान, लक्षण, चिकित्सा सम्बन्धी सामान्य ज्ञान: अग्निमान्ध, अतिसार, अम्लपित्त, आमवात, सन्धिवात, वातरक्त, उदररोग, कामला, कास, चर्मरोग, कृमी, ग्रहणी, गृध्रसी, ज्वर, प्रवाहिका, पाण्डू, विसर्प, मूत्रकृच्छ्र, राजयक्ष्मा, श्वास, शुल, शोथ
५. **शल्य र शालाक्य चिकित्सा**
- ५.१ परिचय, व्रण शोथ, विद्रधि, सद्योव्रणका परिचय, कारण, भेद, लक्षण, चिकित्सा, अष्टविध शस्त्रकर्म, अस्थिभग्न, सन्धिच्यूत एवं प्रारम्भिक चिकित्सा
- ५.२ क्षारसुत्रको परिचय र विधिको सामान्य जानकारी
- ५.३ उर्ध्व जत्रुगत रोग - संख्या सम्प्राप्ति, लक्षण, सामान्य चिकित्सा
प्रतिश्याय, नासागत रक्तपित्त, सूर्यावर्त, अर्धावभेदक, शीताद, दन्तशूल, कृमीदन्त, दन्तहर्ष, मुखपाक, तुण्डीकेरी शोथ, कण्ठशोथ, कर्णस्राव, कर्णशूल, पक्ष्मकोप, अभिष्यन्द, नक्तान्धका परिचय, लक्षण र सामान्य चिकित्सा
- ५.४ नासागत एवं कर्णगत शल्य निर्हरण विधि
६. **बाल र स्त्री रोग**
- ६.१ परिभाषा, स्तन्यपान, क्षीरवर्धक द्रव्य, नाभिपाक, दन्तोदभेदकालिक व्याधि, लक्षण, चिकित्सा, उदरशूल, बालातिसार, गुदपाक, कृमि, बालशोष, फक्क, छर्दि, बाल कामला, बाल श्वसनक ज्वर, प्रतिश्याय लक्षण, सामान्य चिकित्सा
- ६.२ स्त्री ऋतुकाल, रज काल, रजस्वला, कष्टार्तव, श्वेतप्रदर, सूतीका रोग, कारण, लक्षण, सामान्य चिकित्सा, निःसन्तानपन (Infertility) को परिभाषा, प्रकार र चिकित्सा
- ६.३ गर्भिणी मासानुमासिक परिचर्या, पाण्डु, कामला, शोथ, कारण, लक्षण सामान्य चिकित्सा
७. **स्वस्थवृत्त**
- ७.१ स्वास्थ्यको परिभाषा, स्वस्थ व्यक्तिको लक्षण र रोगको कारण
- ७.२ दिनचर्या, ऋतुचर्या, आचार रसायन, सदवृत्त, जनपदोर्ध्वंश, ओकसात्म्य, धारणीय अधारणीय वेग
- ७.३ व्याधिक्रमत्व (Immunity) सम्बन्धी ज्ञान
- ७.४ योग एवं प्राकृतिक चिकित्सा, योगको चिकित्सकीय महत्व बारे सामान्य ज्ञान
- ७.५ सूर्य नमस्कार, पद्मासन, वज्रासन, सिद्धासन, गोमुखासन, ताडासन, उष्ट्रासन, पवनमुक्तासन, सर्वाङ्गासन आदि आसन बारे जानकारी
- ७.६ अनुलोम विलोम, भ्रामरी, कपालभाति, भस्त्रिका आदि प्राणायामको सामान्य परिचय, विधि र महत्वबारे जानकारी
- ७.७ तनाव एवं तनाव व्यवस्थापनमा आयुर्वेद र योगको महत्व
८. **पंचकर्म चिकित्सा**
- ८.१ पंचकर्मको परिचय र महत्व
- ८.२ स्नेहन, स्वेदन, अभ्यङ्गको परिचय, महत्व र विधिबारे जानकारी
- ८.३ नाडी स्वेदन एवं सर्वाङ्ग, पोटली स्वेदनको प्रयोग विधिबारे जानकारी
- ८.४ सामान्य उपक्रमहरु: जानु बस्ती, कटी बस्ती, शिरोधारा, योनि प्रक्षालन आदिको प्रयोग विधिबारे जानकारी
- ८.५ प्रतिमर्श नस्य, मात्रा वस्ति परिचय र विधिबारे जानकारी
- ८.६ अग्निकर्म, जलौका, क्षारकर्म बारे जानकारी
९. **सामुदायिक चिकित्सा**
- ९.१ निम्नलिखित रोगहरुको परिचय, निदान, लक्षण, रोकथाम र चिकित्सा बारे सामान्य ज्ञान:- ठेउला (Chickenpox), दादुरा (Measles), हाँडे/कर्णमूलशोथ (Mumps), कुष्ठरोग (Leprosy), विषमज्वर (Malaria), कालाज्वर (Kalazar), डेंगु (Dengue), श्लीपद (Filaria), प्रवाहिका (Dysentery), लहरेखोकी (Whooping cough), भ्यागुते रोग (Diphtheria), धनुष्टंकार (Tetanus), गण्डुस्पदक्रिमी (Roundworm), अड्डुशेजुका (Hookworm), स्फितक्रिमी (Tapeworm), चूर्ना (Pinworm), प्रतिश्याय (Common cold), क्षयरोग/राजयक्ष्मा (Tuberculosis), मुखशोथ (Stomatitis),

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

प्रदेश र स्थानीय स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, बैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

यकृतशोथ (Hepatitis), दाद/दद्रु (Ringworm), लुतो/पामा (Scabies), आमाशयगतशोथ (Gastritis), मष्तिष्कावरण ज्वर (Meningitis)

- ९.२ समुदायमा हुने सरुवा रोगहरुको परिचय र नियन्त्रण, राष्ट्रिय खोप कार्यक्रम तथा स्वर्णप्रासन सम्बन्धी सामान्य ज्ञान
- ९.३ मधुमेह, उच्च रक्तचाप, अर्बुद रोग, मोटोपना र दीर्घ श्वासप्रश्वास रोगको सामान्य परिचय, कारण, चिकित्सा र जीवनशैली व्यवस्थापन
- ९.४ निम्न अवस्थाहरुको प्राथमिक उपचार, कारण, लक्षण बारे ज्ञान- कृत्रिम श्वासप्रश्वास क्रिया, ड्रेसिड तथा वेण्डेज, रक्तस्राव, विष, सर्पविष, रेविज रोग, पानीमा डुब्नु, दग्ध, लु लाग्नु, अस्थिभग्न, सन्धिच्यूत (Dislocation)
- ९.५ वातावरणीय र पेशागत स्वास्थ्य (Environmental and Occupational health) को ज्ञान
- ९.६ पोषण (Carbohydrate, Protein, Fat, Mineral, Vitamin) र कुपोषण (Malnutrition) जन्य रोगहरुको सामान्य परिचय, निदान र चिकित्सा सम्बन्धी ज्ञान

१०. परिवार नियोजन, जनसंख्या तथा स्वास्थ्य प्रणाली

- १०.१ Vital Statistics, जनसंख्या, जनगणना, मातृ-मृत्युदर, शिशु जन्म तथा मृत्युदर, परिवार नियोजनका विधिहरु र तिनका फाइदा बेफाइदा सम्बन्धी ज्ञान
- १०.२ नेपालमा प्रचलित स्वास्थ्य प्रणालीहरु सम्बन्धी जानकारी
- १०.३ आयुर्वेद विभाग, प्रादेशिक स्वास्थ्य मन्त्रालय तथा स्थानिय तहका स्वास्थ्य शाखा/महाशाखा सम्बन्धी जानकारी
- १०.४ आयुर्वेद चिकित्सा परिषद नेपाल, World Health Organization, Red cross लगायत स्वास्थ्य क्षेत्रमा क्रियाशिल संघ संस्था सम्बन्धी जानकारी
- १०.५ आयुर्वेदका राष्ट्रिय कार्यक्रमहरु सम्बन्धी जानकारी
- १०.६ नागरिक आरोग्य कार्यक्रम सम्बन्धी जानकारी
- १०.७ आयुर्वेद सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी जानकारी

प्रथम पत्रको लागि यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरु सोधिने छ ।

प्रथम पत्र (वस्तुगत)					
भाग	खण्ड	विषयवस्तु	परीक्षा प्रणाली	अङ्कभार	प्रश्न संख्या × अङ्क
I	(A)	सामान्य ज्ञान (General Awareness)	बहुवैकल्पिक प्रश्न (MCQs)	२०	१० प्रश्न × २ अङ्क = २०
	(B)	सार्वजनिक व्यवस्थापन (Public Management)		२०	१० प्रश्न × २ अङ्क = २०
II	-	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based -knowledge)		६०	३० प्रश्न × २ अङ्क = ६०

प्रथम पत्रको भाग (Part II) सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job based - knowledge) को पाठ्यक्रमका एकाइबाट परीक्षामा यथासम्भव देहाय बमोजिम प्रश्नहरु सोधिने छ ।

पाठ्यक्रमका एकाइ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
प्रश्न संख्या	2	4	4	3	3	3	3	3	3	2

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

प्रदेश र स्थानीय स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, बैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

द्वितीय पत्र (Paper II) :-

सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based -knowledge)

खण्ड-क (Section - A) :- ५० अङ्क

१. मौलिक सिद्धान्त, शरीर रचना र क्रिया विज्ञान

- १.१ आयुर्वेद अवतरण, नेपालमा आयुर्वेदको विकासक्रम,
- १.२ प्रकृति, पुरुष, पञ्चतन्मात्रा, पंचमहाभूत र इन्द्रियको ज्ञान
- १.३ दोष, धातु, उपधातु, मलको ज्ञान,
- १.४ कोष, तन्तु, र षडंगको शरीर, मर्म, आशय कोष्ठ आदिको ज्ञान
- १.५ प्रणाली - अस्थिपञ्जर, श्वासप्रश्वास, मांसपेशी, पाचन, रक्तसञ्चार, प्रजनन, अन्तः स्रावी, स्नायु र उत्सर्जन
- १.६ जीवनीय घोल (Electrolyte Fluid) को ज्ञान

२. द्रव्यगुण

- २.१ द्रव्यगुण शास्त्रः परिचय, पाँच एवं सात पदार्थ, द्रव्य लक्षण, रस, गुण, वीर्य, विपाक र प्रभावको परिभाषा, भेद र कर्म
- २.२ पारिभाषिक शब्दहरू:- दीपन, पाचन, शमन, अनुलोमन, संसन, भेदन, रेचन, वमन, संशोधन, छेदन, लेखन, ग्राही, स्तम्भन, रसायन, अभिष्यन्दी, बृम्हण आदि कर्मको ज्ञान
- २.३ द्रव्य नाम र सामान्य प्रयोग ज्ञानः त्रिफला, त्रिकटु, चतुर्गुण, पञ्चकोल, षडुषण, चतुर्वीज, पंचतित्त, लघुपञ्चमूल, बृहतपञ्चमूल, दशमूल, अष्टवर्ग, पञ्चवल्कल, पञ्चतृण, जीवनीयगण, क्षाराष्टक, उपविष, अम्लगण, चतुस्नेह, शीलाजित, रसाञ्जन
- २.४ निम्न द्रव्यहरूको प्रयोग, प्रमोज्य अंग, मात्राको सामान्य जानकारीः आर्द्रक, आमलकी, अशोक, आरग्वध, अश्वगन्धा, अर्क, उशीर, उदुम्बर, एला, एरण्ड, कुटज, कुटकी, किराततित्त, कम्पिल्लक, कटफल, कृमारी, कुश, कास, कुष्ठ, खदिर, गुग्गुलु, गुडूची, गोक्षुर, चांगेरी, चित्रक, चन्दन, जपा, जटामसी, जीरक, जातीफल, तुलसी, दुर्वा, दारुहरिद्रा, द्रोणपुष्पी, धातकी, धान्यक, पिप्पली, पिपल, प्रियंगु, पाठा, पलास, पाषाणभेद, पृथिनपर्णी, पुनर्नवा, बला, बृहती, बर, बरुण, बिल्व, बाकुची, बिडंग, बंशलोचन, वासा, विभीतक, भृंगराज, भूम्यामलकी, मुस्तक, मूलक, मरिच मण्डुकपर्णी, मञ्जीष्ठा, यष्टिमधु, यवानी, रोहितक, रसोन, रुद्राक्ष, लवंग, लाक्षा, वचा, वासा, शतावरी, शंखपुष्पी, सर्पगन्धा, सारिवा, हरितकी, हरिद्रा, हिंगु, त्रिवृत्

३. रस शास्त्र तथा भैषज्य कल्पना

- ३.१ रसशास्त्र परिचय र पारिभाषिक शब्द : रस (पारद), महारस (अभ्रक, माक्षिक, शिलाजित), उपरस (गन्धक, गैरिक), साधारण रस (नवसादर, हिंगुल), सुधावर्ग (चुना, खटिका, दुग्धपाषाण, गोदन्ति, कपर्दक, शुक्ति, शंख, मृगश्रृंग), यवक्षार, सर्जिकक्षार, मयूरपुच्छ, रत्न (मोति, प्रवाल), धातु, उपधातु, मण्डुर, विष (स्थावर, जांगम), विष- उपविषको सामान्य परिचय
- ३.२ भैषज्य कल्पना : भैषज्य कल्पनाको परिचय, औषध स्रोत, पंचविध कषाय कल्पना (निर्माण विधि, मात्रा, प्रयोग सम्बन्धी सामान्य जानकारी)
- ३.३ चूर्णः त्रिफला चूर्ण, सितोपलादि चूर्ण, अविपत्तिकर चूर्ण, सुदर्शन चूर्ण, हिंग्वाष्टक चूर्ण र त्रिकटु चूर्ण
- ३.४ वटीः योगराज गुग्गुलु, कुटज घनवटी
- ३.५ अवलेहः वासावलेह, च्यवनप्राश, चित्रक हरीतकी
- ३.६ अञ्जनः रसाञ्जन
- ३.७ आसव/अरिष्टः कुमार्यासव, द्राक्षासव, लोहासव, दशमूलारिष्ट, अशोकारिष्ट
- ३.८ घृत/तैलः त्रिफला घृत, लसुन तेल, सिक्थ तेल, जात्यादि तेल, दशमूल तेल र षडविन्दु तेल
- ३.९ मलहमः दद्रुविद्रावण मलहम आदिको निर्माण, गुण, मात्रा, प्रयोग बारे सामान्य ज्ञान

४. निदान र चिकित्सा

- ४.१ अष्टविध परीक्षा, पंचनिदान, Vitals बारे जानकारी

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

प्रदेश र स्थानीय स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, बैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ४.२ निम्न रोगहरुको निदान, लक्षण, चिकित्सा सम्बन्धी सामान्य ज्ञान: अग्निमान्ध, अतिसार, अम्लपित्त, आमवात, सन्धिवात, वातरक्त, उदररोग, कामला, कास, चर्मरोग, कृमी, ग्रहणी, गृध्रसी, ज्वर, प्रवाहिका, पाण्डू, विसर्प, मूत्रकृच्छ्र, राजयक्ष्मा, श्वास, शुल, शोथ
५. शल्य र शालाक्य चिकित्सा
- ५.१ परिचय, व्रण शोथ, विद्रधि, सद्योव्रणका परिचय, कारण, भेद, लक्षण, चिकित्सा, अष्टविध शस्त्रकर्म, अस्थिभग्न, सन्धिच्यूत एवं प्रारम्भिक चिकित्सा
- ५.२ क्षारसुत्रको परिचय र विधिको सामान्य जानकारी
- ५.३ उर्ध्व जत्रुगत रोग - संख्या सम्प्राप्ति, लक्षण, सामान्य चिकित्सा
प्रतिश्याय, नासागत रक्तपित्त, सूर्यावर्त, अर्धावभेदक, शीताद, दन्तशूल, कृमीदन्त, दन्तहर्ष, मुखपाक, तुण्डीकेरी शोथ, कष्ठशोथ, कर्णस्राव, कर्णशूल, पक्ष्मकोप, अभिष्यन्द, नक्तान्धका परिचय, लक्षण र सामान्य चिकित्सा
- ५.४ नासागत एवं कर्णगत शल्य निर्हरण विधि
६. बाल र स्त्री रोग
- ६.१ परिभाषा, स्तन्यपान, क्षीरवर्धक द्रव्य, नाभिपाक, दन्तोदभेदकालिक व्याधि, लक्षण, चिकित्सा, उदरशूल, बालातिसार, गुदपाक, कृमि, बालशोष, फक्क, छर्दि, बाल कामला, बाल श्वसनक ज्वर, प्रतिश्याय लक्षण, सामान्य चिकित्सा
- ६.२ स्त्री ऋतुकाल, रज काल, रजस्वला, कष्टार्तव, श्वेतप्रदर, सूतीका रोग, कारण, लक्षण, सामान्य चिकित्सा, निःसन्तानपन (Infertility) को परिभाषा, प्रकार र चिकित्सा
- ६.३ गर्भिणी मासानुमासिक परिचर्या, पाण्डु, कामला, शोथ, कारण, लक्षण सामान्य चिकित्सा

खण्ड-ख (Section- B) : - ५० अङ्क

७. स्वस्थवृत्त
- ७.१ स्वास्थ्यको परिभाषा, स्वस्थ व्यक्तिको लक्षण र रोगको कारण
- ७.२ दिनचर्या, ऋतुचर्या, आचार रसायन, सदवृत्त, जनपदोर्ध्वंश, ओकसात्म्य, धारणीय अधारणीय वेग
- ७.३ व्याधिक्रमत्व (Immunity) सम्बन्धी ज्ञान
- ७.४ योग एवं प्राकृतिक चिकित्सा, योगको चिकित्सकीय महत्व बारे सामान्य ज्ञान
- ७.५ सूर्य नमस्कार, पद्मासन, वज्रासन, सिद्धासन, गोमुखासन, ताडासन, उष्ट्रासन, पवनमुक्तासन, सर्वाङ्गासन आदि आसन बारे जानकारी
- ७.६ अनुलोम विलोम, भ्रामरी, कपालभाति, भस्त्रिका आदि प्राणायामको सामान्य परिचय, विधि र महत्वबारे जानकारी
- ७.७ तनाव एवं तनाव व्यवस्थापनमा आयुर्वेद र योगको महत्व
८. पंचकर्म चिकित्सा
- ८.१ पंचकर्मको परिचय र महत्व
- ८.२ स्नेहन, स्वेदन, अभ्यङ्गको परिचय, महत्व र विधिबारे जानकारी
- ८.३ नाडी स्वेदन एवं सर्वाङ्ग, पोटली स्वेदनको प्रयोग विधिबारे जानकारी
- ८.४ सामान्य उपक्रमहरु: जानु बस्ती, कटी बस्ती, शिरोधारा, योनि प्रक्षालन आदिको प्रयोग विधिबारे जानकारी
- ८.५ प्रतिमर्श नस्य, मात्रा वस्ति परिचय र विधिबारे जानकारी
- ८.६ अग्निकर्म, जलौका, क्षारकर्म बारे जानकारी
९. सामुदायिक चिकित्सा
- ९.१ निम्नलिखित रोगहरुको परिचय, निदान, लक्षण, रोकथाम र चिकित्सा बारे सामान्य ज्ञान:- ठेउला (Chickenpox), दादुरा (Measles), हाँडे/कर्णमूलशोथ (Mumps), कुष्ठरोग (Leprosy), विषमज्वर (Malaria), कालाज्वर (Kalazar), डेंगु (Dengue), श्लीपद (Filaria), प्रवाहिका (Dysentery), लहरेखोकी (Whooping cough), भ्यागुते रोग (Diphtheria), धनुष्टंकार (Tetanus), गण्डुस्पदक्रिमी

प्रदेश लोक सेवा आयोग

गण्डकी प्रदेश

प्रदेश र स्थानीय स्वास्थ्य सेवा, आयुर्वेद समूह, चौथो तह, बैद्य पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

(Roundworm), अड्डशेजुका (Hookworm), स्फितक्रिमी (Tapeworm), चूर्ना (Pinworm), प्रतिश्याय (Common cold), क्षयरोग/राजयक्ष्मा (Tuberculosis), मुखशोथ (Stomatitis), यकृतशोथ (Hepatitis), दाद/दद्रु (Ringworm), लुतो/पामा (Scabies), आमाशयगतशोथ (Gastritis), मष्तिष्कावरण ज्वर (Meningitis)

- ९.२ समुदायमा हुने सरुवा रोगहरुको परिचय र नियन्त्रण, राष्ट्रिय खोप कार्यक्रम तथा स्वर्णप्रासन सम्बन्धी सामान्य ज्ञान
- ९.३ मधुमेह, उच्च रक्तचाप, अर्बुद रोग, मोटोपना र दीर्घ श्वासप्रश्वास रोगको सामान्य परिचय, कारण, चिकित्सा र जीवनशैली व्यवस्थापन
- ९.४ निम्न अवस्थाहरुको प्राथमिक उपचार, कारण, लक्षण बारे ज्ञान- कृत्रिम श्वासप्रश्वास क्रिया, ड्रेसिड तथा वेण्डेज, रक्तस्राव, विष, सर्पविष, रेविज रोग, पानीमा डुब्नु, दग्ध, लु लाग्नु, अस्थिभग्न, सन्धिच्यूत (Dislocation)
- ९.५ वातावरणीय र पेशागत स्वास्थ्य (Environmental and Occupational health) को ज्ञान
- ९.६ पोषण (Carbohydrate, Protein, Fat, Mineral, Vitamin) र कुपोषण (Malnutrition) जन्म रोगहरुको सामान्य परिचय, निदान र चिकित्सा सम्बन्धी ज्ञान

१०. परिवार नियोजन, जनसंख्या तथा स्वास्थ्य प्रणाली

- १०.१ Vital Statistics, जनसंख्या, जनगणना, मातृ-मृत्युदर, शिशु जन्म तथा मृत्युदर, परिवार नियोजनका विधिहरु र तिनका फाइदा बेफाइदा सम्बन्धी ज्ञान
- १०.२ नेपालमा प्रचलित स्वास्थ्य प्रणालीहरु सम्बन्धी जानकारी
- १०.३ आयुर्वेद विभाग, प्रादेशिक स्वास्थ्य मन्त्रालय तथा स्थानिय तहका स्वास्थ्य शाखा/महाशाखा सम्बन्धी जानकारी
- १०.४ आयुर्वेद चिकित्सा परिषद नेपाल, World Health Organization, Red cross लगायत स्वास्थ्य क्षेत्रमा क्रियाशिल संघ संस्था सम्बन्धी जानकारी
- १०.५ आयुर्वेदका राष्ट्रिय कार्यक्रमहरु सम्बन्धी जानकारी
- १०.६ नागरिक आरोग्य कार्यक्रम सम्बन्धी जानकारी
- १०.७ आयुर्वेद सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी जानकारी

द्वितीय पत्रको लागि यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरु सोधिनेछ ।

द्वितीय पत्र (विषयगत)					
पत्र	विषय	खण्ड	अङ्कभार	छोटो उत्तर	लामो उत्तर
द्वितीय	सेवा सम्बन्धित कार्य-ज्ञान (Job Based-Knowledge)	(A)	५०	६ प्रश्न × ५ अङ्क = ३०	२ प्रश्न × १० अङ्क = २०
		(B)	५०	६ प्रश्न × ५ अङ्क = ३०	२ प्रश्न × १० अङ्क = २०

खण्ड	छोटो उत्तर Section A						छोटो उत्तर Section B				लामो उत्तर Section	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	A	B
पाठ्यक्रमका एकाइ	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2	2
प्रश्न संख्या	1	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2	2